

Afdeling Programmabureau Duurzaamste stad
 Onderwerp Concept Monitor Groningen Duurzaamste Stad

Aan de leden van de raad van de gemeente Groningen
 te
 GRONINGEN

GRIFFIE	
reg.nr.	GR08.1640078
ingek.	30 MEI 2008
class.	-2.07.51
te beh. door:	GR
kopie gez. aan:	

Telefoon (050) 367 10 64

Bijlage(n) 1

Ons kenmerk MD 08.1618331

Datum 17-04-2008

30 MEI 2008

Uw brief van --

Uw kenmerk --

Geachte mevrouw/heer,

Vorig jaar heeft u na diverse inspraakavonden en een stadsdebat het *Beleidskader duurzaamstestad.groningen.nl* en de *Routekaart Groningen Energieneutraal⁺ 2025* vastgesteld. Daarmee is onze ambitie en ons beleid met betrekking tot duurzaamheid voor de lange termijn geformuleerd. Tevens heeft u het *Jaarprogramma Duurzaamste stad 2008* vastgesteld en groen licht gegeven voor de uitvoering van meer dan 200 acties en projecten. Om de voortgang en resultaten van deze acties te kunnen volgen heeft u gevraagd om een systeem voor monitoring van de voortgang van onze acties en effecten van ons beleid.

Op dit moment is er landelijk nog geen systeem voor monitoring op duurzaamheid voor handen. Enkele gemeenten hebben iets ontwikkeld, maar een landelijke systematiek ontbreekt. Senter Novem, een bureau van de ministeries van EZ en VROM, is bezig een landelijke systematiek te ontwikkelen, waar gemeenten uit kunnen gaan putten. Zij doen dit in overleg met een aantal koplopergemeenten, waaronder de gemeente Groningen.

Wij hebben afgelopen maanden een inventarisatie gemaakt van mogelijke indicatoren die aansluiten bij ons beleid en het Jaarprogramma duurzaamste stad. Bijgaand treft u een eerste concept aan van een systematiek die op langere termijn kan uitgroeien tot een *Monitor Groningen Duurzaamste stad*. We hebben daarbij een instrument voor ogen, dat minder gericht is op de voortgang van onze activiteiten, maar inzichtelijk maakt wat de resultaten zijn die we bereiken en wat de effecten zijn in het proces van de verduurzaming van de stad.

Op basis van de huidige inventarisatie gaan we werkenderwijs en in overleg met andere gemeenten een afgewogen systematiek opstellen. We onderscheiden daarin twee elementen: energiebesparing en (duurzame) energieverbruik en verbetering van de kwaliteit van de leefomgeving. De kwaliteit van de leefomgeving is gebaseerd op de reguliere milieuaspecten



bodem, water, lucht, geluid, externe veiligheid, afval, ecologie en de beleving door burgers daarvan. Daarbij leggen we de prioriteit bij de meest relevante indicatoren voor de vier speerpunten en de verplichte indicatoren vanuit de wettelijke vereisten van provincie en ministerie van VROM.

De inventarisatie bestaat uit indicatoren die nu al vanuit onze dagelijkse werkzaamheden beschikbaar zijn en indicatoren die nog niet voorhanden zijn en mogelijk ontwikkeld moeten worden bij de uiteindelijke keuze van de indicatoren. Hierbij gaan we nadrukkelijk een afweging maken in de kosten/baten en de inspanningen die wij moeten doen om gegevens bij te houden en te verzamelen versus het resultaat. Daarbij zijn we ook afhankelijk van de medewerking van verschillende partijen en informatie-eigenaren. We sluiten daarvoor zoveel mogelijk aan bij de zaken die landelijk in ontwikkeling zijn. Zo gaat Senter Novem zich inspannen om energiegegevens van energiebedrijven landelijk beschikbaar te stellen aan gemeenten.

We stellen voor in de rapportage met name te focussen op de speerpunten en hoofdactiviteiten van ons beleid:

- energiebesparing in de bestaande woningvoorraad, met name de sociale woningbouw (thema bouwen en wonen, indicatornummer 4 en 5);
- energiebesparing en verbetering binnenmilieu in nieuwe en bestaande scholen (thema eigen bedrijfsvoering, indicatornummer 5);
- kennis en innovatie bij Groningse bedrijven en stimuleren van een duurzame economie (thema bedrijven en economie, indicatornummer 1 t/m 6),
- participatie en gedragsverandering en zoveel mogelijk betrekken van Stadlers, bedrijven en instellingen bij onze doelen (thema communicatie, educatie en participatie, indicatornummer 1 t/m 4).

De Monitor is nadrukkelijk een groeimodel. Dat is een zoekproces naar de juiste indicatoren en de wijze van rapporteren. De huidige inventarisatie is een eerste stap in die ontwikkeling. Het is onze bedoeling in 2009 in plaats van een milieujaarverslag een duurzaamheidsverslag uit te brengen, geënt op deze nieuwe opzet, en in onze besprekingen met u de Monitor de komende jaren verder te specificeren.

Volgvel
Onderwerp

2 van 3
Concept Monitor Groningen Duurzaamste stad



Wij zijn benieuwd naar uw mening over deze opzet. We gaan daarover graag met u in gesprek.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders
van Groningen,

de burgemeester

de secretaris

Bijlage: Concept monitor Groningen Duurzaamste Stad

Monitor Groningen, duurzaamste stad



Concept, april 2008



www.duurzaamstestad.groningen.nl

Inhoud

Samenvatting	3
0 Inleiding	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
1 Doelstelling	5
1.1 Doel	5
1.2 Doelgroep	5
1.3 Uitgangspunten	6
1.4 Gevolgde werkwijze	6
2 De Monitor	7
2.1 Opbouw van de monitor	7
2.2 Indicatoren	8
2.3 Procesonderdelen van de monitor	8
2.4 Communicatie	9
3 Effect indicatoren Groningen Stad	10
4 Prestatie indicatoren thema doelen	12
4.1 Stedelijke Ontwikkeling	12
4.2 Bouwen & Wonen	13
4.2 Mobiliteit	15
4.3 Ecologie	17
4.4 Bedrijven & Economie	18
4.5 Eigen bedrijfsvoering	20
4.6 Communicatie, educatie en participatie	22
5 Proces indicatoren activiteiten	23
5.1 Stedelijke Ontwikkeling	23
5.2 Bouwen & Wonen	23
5.3 Mobiliteit	24
5.4 Ecologie	24
5.5 Bedrijven & Economie	25
5.6 Eigen bedrijfsvoering	25
5.7 Communicatie, educatie en participatie	26
6 Doorontwikkeling en organisatie	27
6.1 Doorontwikkeling	27
6.2 Organisatie	27
7 Bijlagen	29

Samenvatting

De raad van de gemeente Groningen heeft bij het vaststellen van het duurzaamheidsbeleid en duurzaamheidsprogramma nadrukkelijk gevraagd om een monitoringsysteem. Een monitoringsystematiek met betrekking tot duurzaamheid op stedelijke niveau is landelijk nog niet voor handen. Een aantal koplopergemeenten is samen met Senter Novem bezig met het ontwikkelen van een instrument. Groningen loopt daarop voor.

De Monitor is ontwikkeld door het Programmabureau Duurzaamste stad in nauwe samenwerking met diverse afdelingen en diensten. Daarbij is gebruik gemaakt van bestaande indicatoren en gegevens. Niet op alle punten zijn eenduidige indicatoren beschikbaar. Deze zijn in de Monitor aangegeven als ontwikkelopgave. Voor de verdere ontwikkeling wordt vanuit het duurzaamheidsbudget € 100.000,- vrijgemaakt.

De Monitor is hét instrument van de gemeente om zich te verantwoorden over de resultaten van haar duurzaamheidsbeleid. Uitgangspunten zijn "Groningen Duurzaamste stad" en "Energie neutraal* in 2025". Om dit beleid te realiseren is de betrokkenheid van de stad als geheel noodzakelijk. De monitor spiegelt burgers en de gemeente zelf de verduurzaming van de stad voor. De Monitor toont de mate van "energie neutraliteit" en de "leefomgevingkwaliteit" van de stad.

Doel van de Monitor is verantwoorden, communiceren en motiveren. Doelgroepen zijn de gemeenteraad, college en wethouders, VROM, provincie, burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties. De Monitor biedt informatie over de voortgang van duurzaamheid in de stad als geheel, de afzonderlijke stedelijke functies; mobiliteit, wonen, bedrijven, eigen bedrijfsvoering en de Jaarprogramma activiteiten.

De voortgangsinformatie is gebaseerd op gegevens die door de gemeente en overigen wordt verzameld. De Monitor toont energiegebruik en -besparing, CO₂ productie, productie en toepassing van duurzame energie en de betrokkenheid van burgers en bedrijven in de verduurzaming. Tevens wordt de energiebesparing in de sectoren wonen, mobiliteit, bedrijven en eigen bedrijfsvoering getoond. De leefbaarheidkwaliteit van de stad is gebaseerd op de reguliere milieuaspecten bodem, water, lucht, geluid, externe veiligheid, afval, ecologie en de beleving door burgers daarvan. De presentatie van de Monitor verloopt via een interactieve website en de reguliere managementrapportages.

De Monitor bevat een aantal ontwikkelopgaven. De opgaven bestaan voornamelijk uit verder te ontwikkelen indicatoren en gegevensvoorziening. Daarbij moet een balans gevonden worden tussen de informatiebehoefte en de inspanning om betrouwbare gegevens te krijgen. De Monitor is een groeimodel en wordt de komende jaren in overleg met onze samenwerkingspartners verder uitgewerkt. Onze partners zijn onder andere (koploper)gemeenten en Senter Novem (Ministerie van EZ/VROM). Verder zijn we hierover in gesprek met de Rijksuniversiteit Groningen, Universiteit Utrecht en het Instituut voor stedelijke ontwikkeling in Den Haag.

De Monitor wordt in 2009 gebruikt voor het opstellen van een Duurzaamheidsrapportage over 2008 (gereed april 2009) en wordt onderdeel van het wettelijke verplichte Milieujaarverslag.

0 Inleiding

Als onderdeel van het Jaarprogramma Duurzaamste Stad 2008 is de Monitor van het duurzaamheidsbeleid ontwikkeld. Deze Monitor is het instrument van de Gemeente om zich over de resultaten van haar duurzaamheidsbeleid te verantwoorden. Het maakt het mogelijk het duurzaamheidsbeleid, de uitvoeringsplannen en de voortgang te evalueren en waar nodig bij te stellen. De Monitor is daarmee het besturingssysteem voor de realisatie van het duurzaamheidsbeleid van de Gemeente Groningen. De Monitor wordt in 2009 gebruikt voor het opstellen van een Duurzaamheidsrapportage over 2008 en wordt onderdeel van het wettelijke verplichte Milieujaarverslag.

Uitgangspunt van de Monitor is het beleid "Groningen duurzaamste stad" en "Energie neutraal* in 2025". Daarin is de ambitie van de stad voor de lange termijn geformuleerd. De realisatie ervan is in een programma uitgewerkt en is iets wat de hele stad aan gaat en de hele stad doet. Daarbij spelen naast de gemeente ook andere partijen zoals bedrijven, woningcorporaties, energieleveranciers een rol. Die partijen spelen dus ook een rol in de monitoring.

Dit stuk beschrijft de Monitor Groningen Duurzaamste Stad, hoe we daarmee de voortgang van de Duurzaamheidsresultaten kunnen volgen, hoe de Monitor in elkaar zit en hoe die wordt ingepast in de gemeentelijke bedrijfsvoering.

Hoofdstuk 2 bevat de doelstelling en uitgangspunten voor de Monitor. Hoofdstuk 3 beschrijft de Monitor zelf en het monitoringproces. Hoofdstuk 4 bevat de effectindicatoren op stedelijk niveau, hoofdstuk 5 de prestatie-indicatoren op thematisch niveau en hoofdstuk 6 de procesindicatoren op activiteitsniveau. Hoofdstuk 7 beschrijft de verdere ontwikkelstappen van de "Monitor Groningen Duurzaamste Stad" en de invoering van de Monitor in de gemeentelijke organisatie. In de bijlage zijn aanvullende gegevens opgenomen.

1 Doelstelling

1.1 Doel

In het Jaarprogramma Duurzaamste Stad 2008 is opgenomen: "We zullen jaarlijks ons beleid evalueren en ons programma bijstellen. Voor een goede evaluatie is goede monitoring belangrijk." Vanuit deze visie heeft monitoring voor de gemeente de volgende doelen:

- Verantwoorden en sturen
- Informeren en communiceren
- Motiveren en Verankeren

Verantwoorden en sturen

Monitoring is een belangrijk onderdeel van de "plan-do-check-act"-cyclus. Het duurzaamheidsbeleid van de Stad als geheel is doelstellend. Monitoring biedt de mogelijkheid van regelmatige evaluatie van het duurzaamheidsbeleid op basis van informatie over de voortgang van de resultaten. Het Jaarprogramma Duurzaamste Stad bevat allerlei activiteiten, projecten en maatregelen, om de doelen van de stad te bereiken. De effectiviteit en efficiëntie beoordelen we door de effecten te monitoren en toetsen. Op basis daarvan kan jaarlijks het plan van aanpak worden bijgesteld. Als gaande weg aan de haalbaarheid van het beleid wordt getwijfeld omdat resultaten uitblijven ondanks bijstelling van de aanpak, dan is te besluiten om de ambities (het beleid) aan te passen.

Informeren en communiceren

Voor monitoring worden systematisch gegevens verzameld over de resultaten van het Duurzaamheidsbeleid. Die gegevens hebben betrekking op de meetbare resultaten zelf en de uit te voeren activiteiten en projecten zoals opgenomen in het Jaarprogramma Duurzaamste Stad. Deze gegevens zijn de gemeenschappelijke basis voor consistente informatievoorziening en de communicatie over de "Duurzaamste Stad".

Motiveren en verankeren

De zichtbare en gerichte terugkoppeling van de bijdrage van betrokken partijen aan de duurzaamheidsdoelen van de stad werkt motiverend. De werkwijze voor verduurzaming wordt via de monitoring verankerd in de bedrijfsvoering van de gemeente en anderen.

1.2 Doelgroep

De Monitor Groningen Duurzaamste Stad heeft diverse functies, gericht op verschillende doelgroepen. Elke doelgroep heeft haar eigen relatie tot het duurzaamheidsbeleid van de gemeente. De Monitor is zodanig ingericht dat ze is afgestemd op het verschillende gebruik en de te verstrekken informatie. De Monitor is een rapportage van het College aan de Raad, maar ook van het management aan het College. Daarnaast heeft de monitor een externe functie van informatievoorziening en "verantwoording" naar burgers, bedrijven, organisaties en de samenwerkingspartners van de Gemeente. De presentatiewijze en het medium waarmee de informatie beschikbaar wordt gemaakt, wordt verschillend ingericht.

De Monitor is bedoeld voor:

1. Politiek
 - gemeenteraad
 - college/wethouder
2. Wettelijke verantwoording
 - Ministerie van VROM
 - Provincie Groningen

3. Derden
 - samenwerkingspartners (Akkoord van Groningen, Lokaal Akkoord, ondernemersverenigingen etc.)
 - burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties
 - andere (koploper)gemeenten
4. Gemeentelijke organisatie
 - diensten: directies, afdelingen
 - medewerkers.

1.3 Uitgangspunten

Uitgangspunt van de Monitor is het beleid "Groningen duurzaamste stad" en "Energie neutraal+ in 2025". Daarin is de ambitie van de stad voor de lange termijn geformuleerd. De realisatie ervan is in een programma uitgewerkt en is iets wat de hele stad aan gaat en de hele stad doet. Daarbij spelen naast de gemeente ook andere partijen zoals bedrijven, woningcorporaties, kennisinstellingen en energieleveranciers een rol. Die partijen spelen ook een rol in de monitoring.

De Monitor Groningen Duurzaamste Stad:

- is onderdeel van het planning- en monitoring proces van het duurzaamheidsbeleid van de stad.
- sluit aan bij de reguliere managementcyclus van de gemeentelijke organisatie.
- wordt integraal onderdeel van de gemeentelijke bedrijfsvoering voor sturing op en verantwoording van de gestelde doelen.
- geeft een 'dwarsdoorsnede' van het gemeentelijke beleid vanuit de duurzaamheidsdoelen.
- wordt een afzonderlijke rapportage en vervangt het bestaande Milieujaarverslag. De eerste versie van de Monitor komt begin 2009 beschikbaar (over 2008).
- rapporteert naast 'duurzaamheid' en 'energie neutraal' ook over 'leefomgevingkwaliteit' (de reguliere milieuthema's bodem, water, lucht etc).

De Monitor biedt de doelgroepen inzicht in de voortgang van de resultaten van het duurzaamheidsbeleid. De monitor biedt een overzicht van de resultaten en een toelichting daarop. Aan de hand van de Monitor is eenvoudig vast te stellen in hoeverre de Gemeente als geheel en binnen de thema's haar duurzaamheidsdoelen realiseert.

De Monitor is goed beschikbaar, de informatie is toegankelijk en begrijpelijk en is treffend over de verduurzaming van de stad. Daarnaast is de informatie betrouwbaar, actueel en zijn de indicatoren door de jaren heen stabiel zodat gegevens in historisch perspectief geplaatst kunnen worden. De monitor sluit aan bij het gebruiksdoel van de verschillende doelgroepen en geeft daarom meerdere "gezichten" aan dezelfde informatie.

1.4 Gevolgde werkwijze

Het programmabureau Duurzaamste Stad voert de regie over het programma "Duurzaamste Stad". De Monitor is ontwikkeld door het Programmabureau Duurzaamste stad, in samenwerking met deskundigen van verschillende diensten. Hierbij zijn workshops gehouden met inhoudelijke deskundigen vanuit verschillende vakgebieden. Waar mogelijk is gebruik gemaakt van eerder ontwikkelde indicatoren en meetsystemen. Daarnaast is gebruik gemaakt van de expertise van externe deskundigen op het gebied van duurzaamheid en monitoring en ervaringen bij andere gemeenten. Zo is afgestemd met Senter Novem en andere actieve gemeenten. Daarnaast wordt het concept besproken met een aantal externe deskundigen, namelijk Ton Schoot Uiterkamp (RUG IVEM¹), Wim Hafkamp (NiCis²) en Klaas van Egmond (UU Geowetenschappen³).

¹ Prof. Dr. A.J.M. Schoot Uiterkamp, IVEM: Centrum voor Energie en Milieukunde, Groningen

² Prof. Dr. W. Hafkamp, Nicis: Instituut voor stedelijke ontwikkeling, Den Haag

³ Prof. Ir. K. van Egmond, Universiteit Utrecht (UU) faculteit Geowetenschappen, Utrecht

2 De Monitor

Dit hoofdstuk beschrijft de Monitor Groningen Duurzaamste Stad als product en het proces waarin de monitor wordt toegepast.

2.1 Opbouw van de monitor

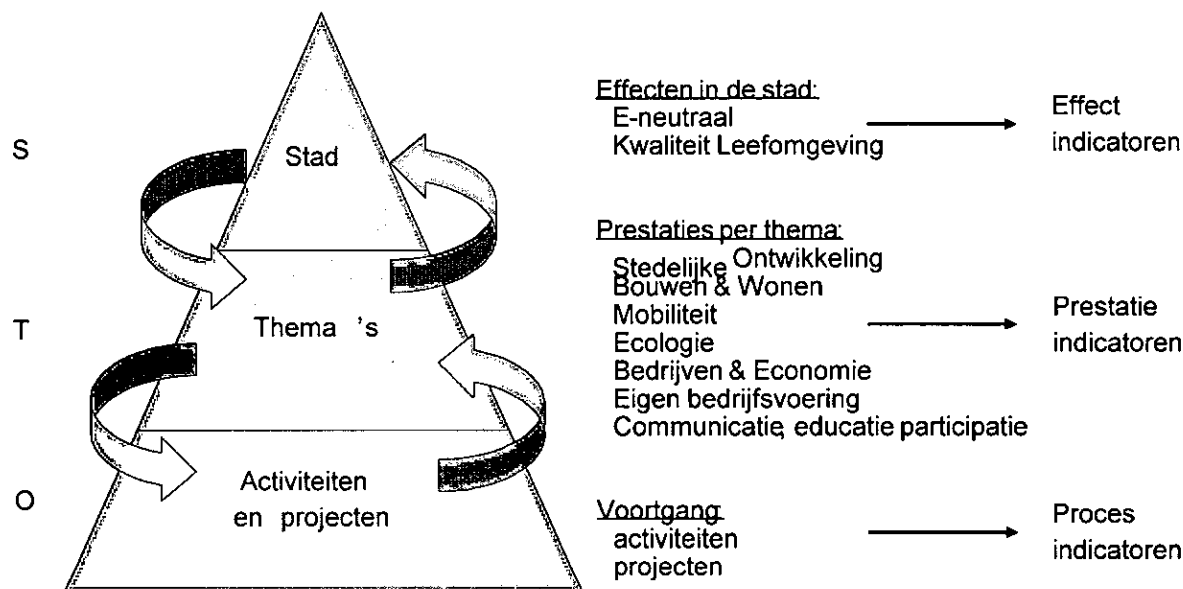
De Monitor is opgebouwd uit 3 niveaus. Ieder niveau geeft informatie over de voortgang van het duurzaamheidsbeleid:

1. beleidsniveau: effecten van het duurzaamheidsbeleid op de stad als geheel ('effect')
2. strategisch niveau: effecten binnen de verschillende thema's, aansluitend bij de gebruiksfuncties (en doelgroepen) in de stad ('outcome')
3. operationeel niveau: resultaten en effecten van projecten en hoofdactiviteiten uit het Jaarprogramma per thema ('output').

De Monitor is daarmee ingedeeld in drie schaalniveaus met op ieder niveau eigen indicatoren.

De Monitor gaat over duurzaamheid en leefomgevingkwaliteit van de Stad als geheel. De informatie is geordend naar de 2 stedelijke duurzaamheidsambities:

- Energieneutraal
- Optimale kwaliteit van de leefomgeving



Op stedelijk niveau geeft de Monitor inzicht in de effecten op de stad als geheel; gericht op de 2 doelen van de stad: energieneutraal en kwaliteit van de leefomgeving. Hieraan zijn effectindicatoren gekoppeld, die op stedelijk niveau inzicht geven in de effecten.

Op strategisch niveau is de indeling aangehouden uit het Jaarprogramma Duurzaamste stad. Dit sluit aan bij de gebruiksfuncties van de stad en de doelgroepen van de stad. De thema's zijn: Stedelijke Ontwikkeling, Bouwen & Wonen, Mobiliteit, Ecologie, Bedrijven & Economie, Eigen Bedrijfsvoering, Communicatie, educatie en participatie.

Op operationeel niveau biedt de Monitor inzicht in de voortgang van projecten en hoofdactiviteiten vanuit het Jaarprogramma Duurzaamste stad.

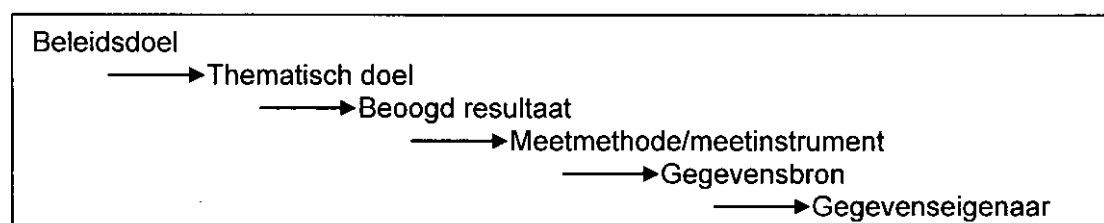
2.2 Indicatoren

De indicatoren zijn de inhoudelijke kern van de Monitor. Zij geven de indicatie over hoe een bepaald resultaat of een bepaalde activiteit zich ontwikkelt. Om indicatoren periodiek van waarden te kunnen voorzien, worden systematisch gegevens verzameld.

Op het niveau van de Stad Groningen presenteert de Monitor de voortgang op de effecten (effectindicatoren), de resultaten waaraan de Stad zich met haar beleid aan heeft gecommitteerd. Op themaniveau presenteert de Monitor de voortgang van de prestaties (prestatie-indicatoren) die de stad op de thema's levert om de stedelijke doelen te realiseren. De voortgang van projecten en activiteiten uit het duurzaamheidsprogramma wordt met procesindicatoren weergegeven.

Samenvattend:

- elk gepland resultaat heeft een indicator,
- elke indicator heeft een specifieke meetmethode en meetinstrument om gegevens te verzamelen
- elke indicator heeft een eigen gegevensbron
- elke indicator heeft een gegevenseigenaar.



2.3 Procesonderdelen van de monitor

De Monitor heeft een "voorkant" voor de presentatie van de voortgangsinformatie met behulp van de indicatoren en een "achterkant" waarin de verzameling en analyse van gegevens plaatsvindt.

Meten (verzamelen)

De "achterkant" betreft alle activiteiten om periodiek de gegevens voor de indicatoren uit de praktijk te verzamelen (meten) en te analyseren. Soms zijn de gegevens al beschikbaar binnen de Gemeente zelf of bij derden (energiebedrijven), soms worden gegevens apart verzameld. Voor veel indicatoren zijn specifieke meetmethoden en -instrumenten nodig om over de juiste gegevens te kunnen beschikken; het verzamelen van gebruiksgegevens van duurzame brandstoffen in de stad vergt een andere meetwijze dan het verzamelen van gegevens over de ecologische kwaliteit van het water.

Analyseren (interpreteren)

Het verzamelen van gegevens is specialistenwerk, de verwerking en analyse ervan ook. Bij verschillende indicatoren zal de expert de verzamelde gegevens op zijn vakgebied interpreteren en op grond daarvan bepalen of een behaald

resultaat voldoet aan de gestelde doelen. Met de analyse wordt de betrouwbaarheid van gegevens uit de metingen getoetst en worden conclusies getrokken over de voortgang van de duurzaamheid van de stad. Op basis van alle gegevens en resultaten beoordeelt het Programmabureau Duurzaamste Stad over de voortgang van de uitvoering van de activiteiten en de doelen op het gebied van duurzaamheid en leefomgevingkwaliteit. Zij kan op basis hiervan het college adviseren over het gevoerde beleid.

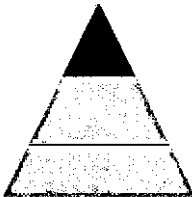
2.4 Communicatie

Rapporteren (presenteren)

De monitor dient als verantwoording naar de raad, maar ook voor de wettelijk verplichte rapportages aan het ministerie van VROM en de provincie Groningen. Daarnaast vormt de Monitor de bron voor onze communicatie naar Stadgers en samenwerkingspartners over het Duurzaamheidsbeleid, de voortgang en resultaten, en over de Leefomgevingkwaliteit in de stad. Voor de vormgeving van dat laatste wordt gezocht naar een (dynamische) presentatie op onze website www.duurzaamstestad.groningen.nl door middel van kaarten, afbeeldingen en grafieken. Doel is dat de informatie toegankelijk en begrijpelijk wordt gepresenteerd.

De volgende hoofdstukken beschrijven de duurzaamheidsindicatoren per niveau van de Monitor. Hoofdstuk 4 beschrijft de effectindicatoren op het niveau van Groningen Stad. Hoofdstuk 5 beschrijft de indicatoren per thema. Elk thema geeft 2 overzichten: de prestatie-indicatoren voor energie en die voor leefomgevingkwaliteit. Hoofdstuk 6 beschrijft de indicatoren op de voortgang van de Hoofdactiviteiten van het Jaarprogramma Duurzaamste stad. De benodigde meetmethode, meetinstrumenten en gegevensbronnen zijn opgenomen in een bijlage.

3 Effect indicatoren Groningen Stad

Ambities Duurzaamste Stad	Groningen Stad		
	<ul style="list-style-type: none"> Energieneutraal / CO₂ neutraal: besparing op en vergroening van het energieverbruik om CO₂ balans te realiseren. Optimale kwaliteit leefomgeving; zijnde de reguliere milieuaspecten (bodem, water, lucht, geluid, externe veiligheid, afval, ecologie, beleving) 		
	Resultaten	Indicatoren	Opgave
CO₂ neutraal	1. CO ₂ Neutraal	1. CO ₂ footprint	
Energieneutraal	2. Compensatie van CO ₂ -emissie	2. pm	2. Ontwerpen indicator
	3. Energiebesparing van de stad	3. Energieverbruik (gas, elektriciteit, verkeer) per jaar	
	4. Energiebesparing van de sectoren	4. Energiegebruik voor: <ol style="list-style-type: none"> 1. Wonen 2. Mobiliteit 3. Bedrijven 4. Eigen bedrijfsvoering 	4. Doorontwikkelen systematiek met RUG
	5. Toename verbruik duurzame energie	5. Aandeel ⁴ verbruik groene stroom, groen gas en groene brandstoffen tov totaal verbruik.	5. Ontwikkelen gegevensverzameling in landelijk overleg
	6. Toename Productie van duurzame energie in de stad	6. Productie duurzame energie groene stroom, groen gas en groene brandstoffen.	6. Ontwikkeling gegevensverzameling.
	7. Betrokkenheid burgers	7. <ol style="list-style-type: none"> 1. Aandeel Stadgers dat stedelijke ambitie energieneutraal kent; 2. Aandeel Stadgers dat de ambitie kan vertalen naar hun eigen situatie. 	7. Analyse sociologisch onderzoek RuG; gemeentelijke Leefbaarheidsmonitor
	Resultaten	Indicatoren	Opgave
Kwaliteit leefomgeving	1. Verbetering bodemkwaliteit	1. Aandeel grondgebied geschikt voor het beoogde gebruik t.o.v. het totaal	1. Ontwerpen indicator bodemkwaliteit
	2. Verbetering kwaliteit oppervlaktewater	2. Aandeel oppervlaktewater geschikt voor beoogde gebruik t.o.v. totaal	

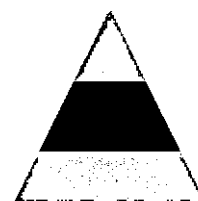
⁴ Waar aandeel staat is zowel het absolute en relatieve gegeven is gewenst.

	<p>3. Verbetering luchtkwaliteit</p> <p>4. Verbetering kwaliteit binnenmilieu gemeentelijke scholen</p> <p>5. Verbetering geluidskwaliteit</p> <p>6. Afname milieubelasting door afval</p> <p>7. Verbetering ecologische kwaliteit van de stad</p> <p>8. Toename participatie bewoners bij het beheer van nevgroenstructuur</p> <p>9. Verbetering van de beleving van 'het milieu' in de stad</p>	<p>wateroppervlak</p> <p>3. 1. Aantal km weg waar de luchtkwaliteit niet aan norm voor fijnstof en NO₂ voldoet t.o.v. het totaal 2. Aantal huishoudens/ bewoners waar luchtkwaliteit niet aan de norm voldoet.</p> <p>4. CO₂ niveau binnenmilieu openbare scholen</p> <p>5. Aantal huishoudens/ bewoners waarbij de geluidskwaliteit niet aan norm voldoet t.o.v. totaal</p> <p>6. 1. Totaal afval 2. Aandeel gescheiden afval t.o.v. totaal 3. Aandeel hergebruik t.o.v. totaal</p> <p>7. Het aandeel ecologisch beheerd groen tov basisgroenstructuur</p> <p>8. Aantal beheercontracten tussen bewoners en gemeente.</p> <p>9. Waardering Stadgers over 'het milieu' in de stad.</p>	<p>9. Jaarlijks sociologisch onderzoek RuG; gemeentelijke Leefbaarheidsmonitor</p>
--	---	--	--

4 Prestatie indicatoren thema doelen

4.1 Stedelijke Ontwikkeling


Themadoelen	Stedelijke Ontwikkeling		
	<ul style="list-style-type: none"> • Stedenbouwkundige ontwerpen in de ontwerpfase met marktpartijen optimaal benutten voor duurzaamheid, door transparante afweging van keuzeopties • Verduurzamen van bestemmingsplannen tijdens de geplande herziening ervan • Opbouwen van een stedelijk-regionale energie-infrastructuur en energiehuishouding • Kennisontwikkeling rondom potenties voor toepassing van duurzame energiebronnen • Werken aan duurzame mobiliteit en beperking van automobiliteit • Werken aan een hoge stedelijke leefomgevingkwaliteit 		
Energie-neutraal /	Resultaten	Indicatoren	Opgave
	1. Versterken duurzame oplossingen in stedenbouwkundige plannen	1. Aantal stedenbouwkundige ontwerpen met duurzaamheidsmaatregelen	
	2. Toename bestemmingsplannen met duurzaamheidsparagraaf	2. % bestemmingsplannen met duurzaamheidsparagraaf	
	3. Toename stedelijke ontwikkelingen met gerealiseerde duurzaamheidsmaatregelen.	3. Duurzaamheidsniveau gerealiseerde stedenbouwkundige ontwerpen.	3. Ontwikkeling GPR ⁵ Stedebouw als instrument voor duurzaamheid en integrale leefkwaliteit in stedelijke gebieden.
	4. Toename toepassing kennis over duurzame ontwikkelmogelijkheden	4. Het aantal benutte duurzame ontwikkelmogelijkheden wordt toegepast.	4. Indicator nader te ontwikkelen.



Kwaliteit leefomgeving	Resultaten	Indicatoren	Opgave
	1. Hoge stedelijke leefomgevingkwaliteit is beschreven op stedelijk niveau (hoofdstuk 4)		

⁵ GPR : Gemeentelijke Praktijk Richtlijn duurzaam bouwen; nieuwbouw = gereed; bestaande bouw = pilot; stedebouw is in ontwikkeling

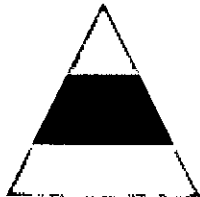
Bouwen & Wonen

Themadoelen	Bouwen & Wonen		
	Resultaten	Indicatoren	Opgave
Energieneutraal nieuwbouw	1. Energiebesparing in nieuwbouw (woningen niet ouder dan 1 jaar)	1. 1. Gemiddelde Energie Prestatie Coëfficiënt (EPC) per bouwplan 2. Gemiddeld gerealiseerd energieverbruik nieuwbouw woningen 3. Gemiddelde CO ₂ -footprint nieuwbouw woningen	1. 1. Inventariseren EPC bouwplannen 2. Ontwikkelen meetsysteem met Essent
Energieneutraal particuliere woningen	2. Energiebesparing bestaande woningen particulieren 3. Toename aandeel duurzame energie bestaande woningen particulieren	2. 1. Gemiddeld energielabel per jaar voor 3 representatieve wijken 2. Gemiddeld energieverbruik per jaar voor 3 representatieve wijken 3. Gemiddelde CO ₂ -footprint per jaar voor 3 representatieve wijken 3. Aandeel gebruik groene stroom bestaande woningen particulieren	2. 1. Aansluiten op landelijk systeem energie labeling. Selecteren representatieve wijken. 2. Afspreken levering gebruiksgegevens door Essent 3. Ontwikkelen meetsysteem met energieleveranciers
Energieneutraal corporatiewoningen	4. Energiebesparing bestaande corporatiewoningen	4. 1. Gemiddeld energielabel per jaar corporatiewoningen 2. Gemiddelde energieverbruik per jaar van woningen in bezit van corporaties 3. Gemiddelde CO ₂ -	4. 1. Aansluiten op landelijk systeem energie labeling. Selecteren representatieve wijken. 2. Afspreken levering gebruiksgegevens door Essent

	5. Toename aandeel duurzame energie corporatie woningen	5. footprint per jaar corporatiewoningen 5. Aandeel gebruik groene stroom corporatiewoningen	5. Ontwikkelen meetsysteem met energieleveranciers
	6. Reductie aantal door norm overschrijding te saneren woningen	6. Aantal te saneren woningen.	6. Het in kaart brengen van de 'vergeten' woningen en actualiseren woninglijst aan huidige geluidsbelasting
	7. Toename kennis en innovaties voor energiebesparing in nieuwbouw	7. Aantal pilots met toepassing van nieuwe technologieën en werkwijzen voor energiebesparing in nieuwbouw	

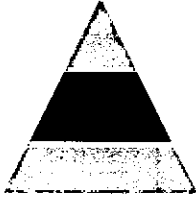
	Resultaten	Indicatoren	Opgave
Kwaliteit leefomgeving	1. Toename gebruik duurzame materialen in nieuwbouw	1. 1. GPR gebouw score "Materiaal" 2. Aandeel bouwvergunningen dat voldoet aan GWK uitgangspunten tov totaal	1. Indicator bezien en toepassen
	2. Toename gebruik duurzame materialen in bestaande woningen particulieren		2. Indicator uitwerken
	3. Toename gebruik duurzame materialen bij bestaande woningen corporatie's		3. Indicator uitwerken
	4. Toename kennis en innovaties over duurzame toepassingen in de nieuwbouw	4. Aantal pilots waarin nieuwe duurzaamheid-toepassingen worden getoetst (m.b.t materialen)	
	5. Hoge stedelijke leefomgevingkwaliteit is beschreven op stedelijk niveau (hoofdstuk 4)		

4.2 Mobiliteit

<p>Themadoelen</p>	<p>Mobiliteit</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verminderen noodzaak verplaatsing; resp. per auto; • Bevorderen duurzame vervoerswijzen door maximalisatie rol van de fiets; • Bevorderen duurzame vervoersvormen door kwaliteitsverbetering stedelijk en regionaal OV • Bevorderen duurzame vervoerswijzen door flankerend beleid; • Autoverkeer stiller, schoner en veiliger en op duurzame energiebronnen; • OV stiller, schoner en veiliger en op duurzame energiebronnen; • Goed inpassen infrastructuur in de leefomgeving. 		
<p>Energieneutraal</p>	<p>Resultaten</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vermindering van het aandeel autogebruik. 2. Maximaal gebruik fiets als vervoermiddel (infrastructuur en voorzieningen) 3. Aantrekkelijk stedelijk OV ingebed in regionale structuur (infrastructuur en voorzieningen) 4. Toename initiatieven voor flankerend beleid om duurzame vervoerswijzen te stimuleren. 	<p>Indicatoren</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Aandeel auto tov totaal vervoersprestatie (km's fiets, auto, OV) 2. Aandeel fiets tov totaal vervoersprestatie (km's fiets, auto, OV) 3. 1. Aandeel OV (bus, tram, trein) tov totaal vervoersprestatie (km's fiets, auto, OV) 2. CO₂ uitstoot per reiziger 4. 1. Aantal initiatieven flankerend beleid. 	<p>Opgave</p> <p>1, 2, 3, Verdiepen meting van bestaande gegevens over aantallen vervoersbewegingen van auto, fiets en OV op specifieke locaties naar gegevens van vervoersprestaties in verplaatsingen (aantal km's).</p>

	Resultaten	Indicatoren	Opgave
Kwaliteit leefomgeving	1. Stiller, schoner, duurzamer autoverkeer	1. 1. Aantal pomplocaties met duurzame brandstoffen 2. Aandeel duurzame brandstoffen tov totale verkoop 3. Aandeel duurzame voertuigen/ duurzame verplaatsingen bij bedrijven met een eigen wagenpark 2. Aantal km stil asfalt	
	2. Stiller, schoner, duurzamer OV en vrachtverkeer	2. 1. Geluid OV en vrachtverkeer. 2. Aandeel duurzame OV en vrachtvervoer (elektriciteit, aardgas, roetfilters, biobrandstof, etc.) tov totaal	2. Analyse gegevens OV bureau voor berekenen indicatoren

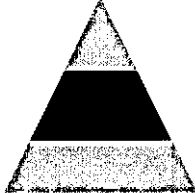
4.3 Ecologie

Themadoelen	Ecologie		
	<ul style="list-style-type: none"> • Creëren van een zo natuurlijk mogelijk functionerend ecologisch / watersysteem • Versterken en verbeteren van de groene kwaliteiten in de stad • Verbeteren van de leefomgevingkwaliteit met het oog op de gezondheid en beleving van groen • Bijdragen aan adaptatie als gevolg van klimaatverandering • Versterken van de participatie van de bewoners vooral bij het beheer van de nevangroenstructuur 		
Energie neutraal	Resultaten	Indicatoren	Opgave
Bijdrage aan Energie neutraal en klimaatadaptatie m.b.v. dezelfde indicatoren als onder kwaliteit leefomgeving			

Kwaliteit leefomgeving	Resultaten	Indicatoren	Opgave
	1. Toename kwaliteit oppervlaktewater	1. Waterkwaliteit (fysiek, beleving van het water, ecologisch)	
	2. Meer groen in de (binnen) stad	2. Aandeel m ² groen tov m ² stad	
	3. Toename kwaliteit ecologisch beheerd groen	3. 1. Aandeel ecologisch beheerd groen tov totaal basisgroen 2. Aantal doelsoorten en begeleidende soorten in ecologisch beheerde gebieden 3. Toename beleving burgers van de groenkwaliteit	
	4. Toename aantal m ² groene daken	4. Aantal m ² groene daken	
	5. Toename participatie bewoners bij beheer nevangroenstructuur ⁶	5. 1. Aantal m ² bewoner beheerd groen; 2. Aantal participanten 3. Aandeel nevangroen t.o.v. basisgroen	

⁶ Nevangroen is al het groen dat geen basisgroen (formeel op kaart vastgesteld) is.

4.4 Bedrijven & Economie

<p>Themadoelen</p>	<p>Bedrijven & Economie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Realiseren van energiebesparing bij bedrijven in de stad Groningen • Stimuleren van de productie en introductie van duurzame brandstoffen • Stimuleren van duurzaam ondernemen / maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) • Verduurzamen van bedrijventerreinen • Stimuleren van kennisontwikkeling en innovatie o.g.v. energie en MVO⁷ • Bedrijven voldoen aan de wettelijke regels o.g.v. milieu, Arbo en veiligheid (de basis op orde), ook t.a.v. energiebesparing en duurzame mobiliteit 		
<p>Energieneutraal</p>	<p>Resultaten</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Afname energie-verbruik bedrijven 2. Toename gebruik duurzame energie 3. Toename productie, aanbod en gebruik duurzame brandstoffen 4. Toename duurzaam ondernemen/ "MVO" 	<p>Indicatoren</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 1. Aantal bedrijven per jaar actief in energie acties 2. Energie verbruik bedrijven per jaar. 2. 1. Aandeel bedrijven dat duurzame energie gebruikt 2. Hoeveelheid door bedrijven opwekte groene stroom. 3. 1. Volume duurzame brandstofproductie bedrijven (/jaar). 2. Aandeel bedrijven dat duurzame brandstof gebruikt (/jaar). 3. Aantal verkooplocaties duurzame brandstof. 4. Omzet duurzame brandstoffen. 4. 1. Aantal bedrijven per jaar actief in MVO acties. 2. Aantal bedrijven 	<p>Opgave</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nadere afspraken maken met o.a. Essent voor gegevenslevering. 2. Ontwikkelen meet-systematiek 3. idem

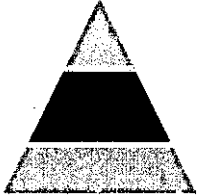
⁷ Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen; de balans realiseren tussen winst (profit), de milieueffecten (planet) en de menselijke aspecten binnen en buiten het bedrijf (people).

		per jaar actief in c-to-c ⁸ concept acties	
	5. Duurzamere bedrijventerreinen	5. 1. Score op duurzaamheid bedrijventerreinen (/jaar) 2. Aantal bedrijven met energiescans (/jaar)	5. Score op minimaal 3 milieuthema's; mate van duurzaamheid nader onderzoeken
	6. Kennisontwikkeling en innovatie energie en MVO	6. 1. Aantal energie/ MVO congressen 2. Aantal energie/ MVO onderzoeksplaatsen 3. Aantal studenten met energie/ MVO gerelateerde studie	6. Ontwerpen indicator voor deelname bedrijven aan kennisontwikkeling en innovatie

Kwaliteit leefomgeving	Resultaten	Indicatoren	Opgave
	1. Bedrijven voldoen aan wettelijke vereisten milieu, arbo en veiligheid	1. Aandeel bedrijven dat voldoet aan de wettelijke vereisten	1. indicator en meetsystematiek nader uit te werken

⁸ De cradle to cradle (wieg tot wieg) gedachte is dat alle gebruikte materialen na gebruik in het ene product, nuttig kunnen worden ingezet in een ander product.

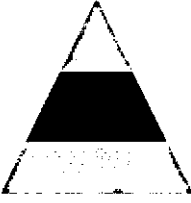
4.5 Eigen bedrijfsvoering

<p>Themadoelen</p>	<p><u>Eigen bedrijfsvoering</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkelen klimaatneutrale bedrijfsvoering binnen de gemeentelijke organisatie; • Verduurzaming en energiebesparing gemeentelijke gebouwen (kantoren, openbare gebouwen en sportaccommodaties); • Verduurzamen en energie besparen scholen • Verduurzamen eigen wagenpark; • Energiebesparing openbare verlichting; • Duurzaam inkopen: groene stroom en mogelijk groen gas; • Vergroten aandeel duurzaam woonwerkverkeer; • De gemeente vervult een voorbeeldfunctie in duurzaam ondernemen. 		
<p>Energieneutraal</p>	<p>Resultaten</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Gemeentelijke organisatie CO₂ neutraal 2. Energiebesparing gemeentelijke gebouwen, wagenpark en installaties 3. Productie duurzame energie (zon, wind) 4. Energiebesparing openbare verlichting 5. Energiebesparing gemeentelijk scholen 6. Maximale inkoop groen gas 	<p>Indicatoren</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. CO₂ footprint gemeentelijke organisatie voor mobiliteit, gebouwen en installaties. 2. 1. Energieverbruik / energielabel gebouwen 2. Energieverbruik en aandeel duurzame brandstoffen eigen wagenpark 3. Energieverbruik installaties (gemaal, bruggen, verkeersinstallaties) 3. Hoeveelheid geproduceerde duurzame energie 4. Energieverbruik openbare verlichting 5. Energieverbruik gemeentelijke scholen (per m²; nieuwbouw versus bestaande bouw) 6. Aandeel groengas tov gasverbruik 	<p>Opgave</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Inzichtelijk maken en specificeren verbruiksgegevens (DIA) 2. 1. idem (DIA) 2. idem (MD) 3. idem (DIA) 3. idem (DIA) 4. idem (DIA) 5. Inzichtelijk maken en specificeren verbruiksgegevens (OCSW) 6. Inzichtelijk maken en specificeren verbruiksgegevens (DIA)

	7. Maximale inkoop groene stroom	7. Aandeel groene stroom tov elektriciteitsverbruik	7. Idem (DIA)
	8. Toename duurzaam woonwerkverkeer	8. Aandeel medewerkers met duurzaam woonwerkverkeer (OV, fiets, lopend, duurzame auto's)	8. Idem (DIA)

Kwaliteit leefomgeving	Resultaten	Indicatoren	Opgave
	1. Toename gebruik duurzame materialen	1. Aandeel duurzame producten en diensten bij inkoop	1. Aansluiten op toekomstige Senter Novem scorecard
	2. Toename kwaliteit binnenmilieu gemeentelijke scholen	2. CO ₂ niveau binnenmilieu gemeentelijke scholen	
	3. Reductie fijn stof en geluid eigen wagenpark.	3. 1. Uitstoot fijn stof eigen wagenpark 2. Geluidproductie eigen wagenpark	3. Inzichtelijk maken en registeren MD
	4. Gemeentelijke bedrijven voldoen aan wettelijke eisen voor milieu, arbo en veiligheid	4. Aandeel gemeentelijke bedrijven dat voldoet aan wettelijke vereisten.	

4.6 Communicatie, educatie en participatie

Themadoelen	Communicatie, educatie en participatie <ul style="list-style-type: none"> • Informeren van burgers, bedrijven en instellingen over de ambitie Duurzaamste stad van Nederland • Vergroten van de betrokkenheid van burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties • Stimuleren dat mensen duurzaam gedrag gewoon gaan vinden • Informatie over de leefomgevingkwaliteit in de stad beschikbaar stellen voor burgers en bedrijven 		
Energie neutraal / Kwaliteit leefomgeving	Resultaat	Indicator	Opgave
	1. Kennis: Stadjes ⁹ kennen de ambitie Duurzaamste Stad en weten wat daaraan bijdraagt	1. 1. Aandeel Stadjes dat de ambitie kent; 2. Aandeel Stadjes dat de ambitie kan vertalen naar de eigen situatie	1. 1. Ontwikkelen meting voor bedrijven en instellingen. 2. opnemen in leefbaarheids- en veiligheidsonderzoek onder 5.500 burgers.
	2. Houding: Stadjes onderschrijven nut en noodzaak en voelen zich betrokken en gemotiveerd	2. Aandeel Stadjes dat nut en noodzaak onderschrijft.	2. idem
	3. Gedrag: Stadjes tonen duurzaam gedrag	3. 1. Aantal duurzaamheidsprojecten (gemeentelijke en andere) 2. Aantal deelnemers duurzaamheidsprojecten	3. idem
4. Informatie: Informatie over de leefomgevingkwaliteit is beschikbaar en toegankelijk voor Stadjes	4. 1. Aandeel Stadjes dat informatie weet te vinden. 2. Aandeel Stadjes dat tevreden is over de informatie		

⁹ burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties